

1107-1109

44.41.

7-1-1879 ~~1879~~ 1879

~~1879~~

800
800-44.
792 04

18 - 92

840

110-28	110-28	110-28
106-73	105-08	
3-55	5-20	

706-88

3.85

106-73

110 28

110-28

106-88

3 50

1901

Handwritten signature

2/2 4 1999

ՀԱՅԿԱՆ ԵՐԵՂԱԳ

ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՈՅ

Մ Ո Ս Կ ՈՒ Ը

ՀԱՅԿԱՆ ԵՐ ԵՐԵՂԱԳ Օ. Օ. ՀԵՐԵԿ.

1886.

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 12 Апрѣля 1886 г.

41107-60

29. 1108

Типографія О. О. ГЕРВЕКА, Чернышевскій пер. д. № 5.

Նա որ հրջօր, դիմիչ գրչով

Հայի հողին բաց արեց

Եւ արտառուչ ազատ երգով

Մեզ խինդ եւ լաց պատրաստեց,

Թող եւ այսօր հնչեցընէ

Իւր մեղեդին համարձակ,

Արի ձայնով թնդացընէ

Հայ աշխարհը բովանդակ:

Եւ կենդանի այն վառ քարող
Անշա՛ն սիրոյ, սուրբ զործի,
Ինչպէս վրտակ կարկաչահոս,
Թող ամէն տեղ տարածուի:

Թող խօսքն յստակ եւ անկաշառ
Ոյժ տայ Թոյլին հանապազ,
Քաջին բաշխէ հաւատ պայծառ,
Եռանդ ու խանդ աննուազ:

ՀՆԴՈՒ ԱՔԱՂԱՂ.

(MELEAGRIS GALLOPAVO).

Ցանկի վերայ կանգնած էր մի
Հնդու աքաղաղ և նայում էր
մօտից անցնող խողերի վերայ:
Պէտք է ասած, որ այդ Հնդու աքաղաղը իւր
տեսքով այնքան էլ տգեղ չէր: Մոխրագոյն
բծերով ծածկուած նորա սպիտակ փետուր-
ները սաղափի պէս փայլում էին. բբուկը
(սանտրը) և մօրուսը կամ, ինչպէս ասում
են, աղեքը բոլոր դրացի Հնդու հաւերի կար-
ծիքով փայլում էին կրակի ամենագեղեցիկ
կարմիր գոյնով: Շատ լաւ իմանալով իւր ա-
ռաւելութիւնները, նա վայելուչ վսեմութեամբ
ու խրոխտութեամբ էր նայում ցածուս թա-

ւալող անասունների վերայ: Փռեց նա պոչը հովահարի ձեռով, ինչպէս սիրամարդն է անում, և սկսաւ գոռող հայեացքով անց ու դարձ անկը ցանկի վերայ և մտածել ինքն իրան:

— Տես, թէ աշխարհումս որպիսի անարդուած արարածներ կան: Օրինակի համար հէնց այս խոզերը: Այդ խեղճ ողորմելիները անգամ մի փետուր էլ չունին: Ամայ-ականայ ստիպուած են իրանց մերկութիւնը ծածկել մի տեսակ կոշտ-կոպիտ ու դժգոյն մազերով: Բայց որքան անախորժ է նոցա խօսակցութիւնը: Մեղ պէս աղնիւ զղրլացնելու տեղ, նոքա ասորբինակ ու խուլ կերպով խանչում են և խրխուում: Եւ այդ բոլորից յետոյ վայելուչ պոչն տեղ թոկի կտորի պէս մի բան ունին:

Պոչը փռելով, ինքն էլ փռուելով, նա կամենում էր ցոյց տալ խոզերին, թէ ինչպէս պիտի լինին իսկական պոչերը, և զղլացնում էր, որ ցոյց տայ նոցա միակ վայելուչ և իսկապէս միակ ներդաշնակ խօսակցութիւնը:

Բայց խոզերը չէին էլ մտածում, որ իրանց վերայ այդպէս խղճարով էին նայում: Նոքա թաւարում էին ցեխի, քարերի և ցանկի մօտ

թախած աղբի մէջ. իսկ յետոյ նոցա քշեցին մեր հնդու աքաղաղն տիրջ ախոռը:

Աւարտ հեռուէալ օրը մեր հնդու աքաղաղին դրին կողովն մէջ և ուրիշ հաւերի, սագերի ու բադերի հետ միասին տարան շուկան վաճառելու: Նոյն իսկ սայլակի վերայ, հէնց նուրս կողովն մօտ, պառկած էր մի գորշ խոճքոր, որի ռաները այնպէս պինդ էին կապել, որ խեղճը մինչև անգամ շարժուել չէր կարողանում:

— Խղճում եմ սորան, խղճում, — մտածում էր մեր հնդու աքաղաղը: — Այսպիսի խայտառակ պոչ ունի, կրկին ապրել է ուզում: Երևի, սորան այժմ տանում են մօրթելու: Բայց աղնիւ հնդու աքաղաղին հետ բոլորովին ուրիշ տեսակ են վարվում: Այստեղ էլ ես նոցանից ջոկ եմ նստած. բարձր կողովում, ասես, թէ գահի վերայ լինիմ բազմած: Աարծեմ, ինձ տանում են պալատ թագուհուն ցոյց տալու: Նա, երևի, իւր կեանքումս էլ տեսած չի լինիլ այսպիսի նշանաւոր թռչուն:

Այսպիսի սնտոի յոյսերով մեր հնդու աքաղաղը նորից ցցեց իւր պոչը, կախեց կարմիր աղիքը և սկսաւ զղլացնել, որքան ոյժը

պատում էր: Տարաբաղդաբար այդ խի ըոպէ-
ին սայլի անիւը փռան է ընկնում. սայլը սաս-
տիկ շարժվում է, և կողովը, հնդու աքաղաղն
էլ հետը միասին մի կողքի վերայ են ընկնում:

— Բարձրաստիճան մարդկանց վերայ էժան
չէ նստում աշխարհումն ձեռք բերած իրանց
բարձր դիրքը, — ինքն իրան մտիթարում էր
հնդու աքաղաղը, աշխատելով ամուր բռ-
նուիլ գործած կողովից և պահպանել մի ազնիւ
թռչնի վայել վսեմ դիրքը:

Հաւերը, սագերն ու բագերը, ինչպէս էլ
վայելում է ամբոխին, նստած լինելով հասարակ
կողովներում, համարեա չզգացին էլ այն հար-
ուածը, որ գլորեց դահից հնդու աքաղաղին:

— Ահ հնդու հաւ չէք գնիր տիկին: Նա-
յեցէք, տեսէք, ինչպէս գէր է: Երեք ամսից
մորթիւր լաւ ժամանակը կրլինի, — ասաց
տէրը, կանգնացնելով սայլը և բարձրացնելով
կողովը ցոյց տալու մեր հերոսին տան պատշ-
գամբի վերայ կանգնած տիկնոջը, որի մօտից
անցնում էր:

— Իհնձ.... ուղում են մորթիւ, — բացա-
կանցից հնդու աքաղաղը և անզգայ ընկաւ
կողովի յատակի վերայ:

Համարեա թէ ամենայն օր նա ականատես
էր լինում, ինչպէս ընտանի կենդանիները և
թռչունները անժամանակ զոհ էին դնում մար-
դու անգուլթ դանակին, բայց երբէք չէր մոտ-
ծում, որ ինքն էլ կարող է այդ օրին հասնել:

— Մի անհանգստանաւ, մեզ երկուսիս էլ
կըմորթեն, — միթմրիթաց խոճքորը՝ ծաղրելով
հնդու աքաղաղին, որ արդէն ուշքի էր եկել:
— Հապա ինչու համար էին նոքա ձեզ կե-
րակում: Հօ ձեզ շատ սիրելուց չէ: Ներելի
լինի, կիթ ասեմ, որ միայն հնդու աքաղաղը
կարող է այդպիսի ցնորներով զբաղուիլ:

— Քչմարիտն ասեմ, ես կարծում էի, որ
ինձ նորա համար էին կերակրում.... նորա
համար, որ ես հնդու աքաղաղ եմ, հառաչե-
լով պատասխանեց նա իւր կողովից:

— Հըրմ, — պատասխանեց խոճքորը, —
կարծես, թէ դուք չէիք իմանում, որ մար-
դիկ ամեն տարի ձեզանից հարիւր հազարնե-
րով են ուտում: Համարձակ կարող եմ հա-
ւատացնել ձեզ, որ Օհնդեան տօներին մեր
երկուսիս վիզն էլ կտրած կրլինի:

Խեղճ հնդու աքաղաղն ահ ու դողեց կրկին

ուշաթափ եղաւ և այս անգամ անդգայ առաւել շատ մնաց պարկած: Հէնց այդ միջոցին սայլը հասաւ շուկան:

Երբ հնդու աքաղաղը նորից ուշքի եկաւ, ձին սայլից արգէն արձակած էր, տէրն էլ գնացել էր մի տեղ, իսկ սայլն վերայ մնացել էին կապուած խոճքորը և հնդու աքաղաղը:

Յանկարծ խոճքորն այնպէս սաստիկ խանչեց, որ հնդու աքաղաղը, որի նեարդերն առանց այն էլ գրգռուած էին, վեր թռաւ:

— Ի՛նչ անախորժ ձայն ունիք,— կշտամբելով նկատեց նա իւր դժբախտակից ընկերին:— Ի՛նչ կըլինէր, եթէ դուք էլ սովորէիք ինձպէս ղղղացնել:

Եւ նա սկսաւ ցոյց տալ, որքան ոյժը ներում էր:

— Ես կարող եմ ձեզ նկատել, որ ձեր ձայնն իմիցը լաւ չէ,— ասաց խոճքորը,— բայց այժմ ժամանակ չէ վիճելու թէ որիս ձայնն է աւելի դուրեկան: Եթէ դուք չէք մերժիլ փոքր ինչ ինձ օգնել, այն ժամանակ երկուսս էլ ողջ և առողջ կ'ազատուենք այստեղից:

Հնդու աքաղաղը չկարողացաւ մի անգամից

պատասխանել: Մի կողմից նա շատ էր կամենում ազատուիլ կողովից, բայց միւս կողմից ընկերանալ այդպիսի մի անարգուած կենդանու հետ, ինչպէս խոճքորը, այնքան էր վերաւորում նորա ինքնասիրութիւնը, որ նա բոլորովին չէր կարողանում հարցնել, թէ ինչ պէս է կամենում իւր անիոջ ընկերը ազատուիլ գերութիւնից և ուրիշին ազատել: Բարեախտաբար խոճքորը, որպէս մի նիւթապաշտ և գործնական խելք ունեցող կենդանի, այնքան էլ նշանակութիւն չէր տալիս քաղաքավարութեան կանոններին: Տեսնելով, որ հնդու աքաղաղը յամառութեամբ լռութիւն է պահպանում, նա շարունակեց.

— Ի՛մ դունչս կըհասնէ ձեր կողովին. ես կըկրճեմ, հեշտութեամբ ծակ կըբանամ, մահաւանդ որ ուռից է շինած: Բայց դուք կտցահարելով կըկտրէք ոտներիս թոկը: Հը... Հասկացա՞ք, բանն ի՛նչ տեղ է:

Երբ խօսքերից այնպէս ուրախացաւ հնդու աքաղաղը, որ ազնուական հպարտութիւնը մոռացութեան տուաւ: Ուրախութիւնից ինքըն իրան կորցնելով, նա սկսաւ զուարճանալ, թեկըր թափ տալ:

— Հուտով միայն, — սաստիկ բացականչեց հնդու աքաղաղը, այնպէս որ արիւնը բթուկը տուեց:

— Խնդրեմ, աղմուկ չհանէք. ո՛վ զիտէ, մէկը կարող է այստեղ լինել, — միթմրթաց խոճքորը, աշխատելով կրծեկ ուռի ձիպոսններից գործած կողովը: — Եյն ժամանակ երկուսս էլ կարող ենք այս արիւնածարաւ որկրամուկների կերակուրը դառնալ: Սարող եմ հաւատացնել, որ նոքա շատ են սիրում անդլիացիների կղերմէնի կերակուրը:

— Ինչպէ՞ս, կղերմէնի՞:

— Սամ եթէ առաւել պարզ ու որոշ ասելու լինիմ — տապալած հնդու հաւ երշիկներով, — մեկնեց խոճքորը:

Հնդու աքաղաղը բարկացած շուռ կկաւ: Եյս կատակը նորան դուր չէկաւ:

Եւդ միջոցին խոճքորը անընդհատ աշխատում էր ատամներով: Նա շուտով այնպիսի մի մեծ ծակ բացեց, որ հնդու աքաղաղը կարող էր նորանից դուրս հանել միայն զլուխը, յետոյ վիզը և վերջապէս ողջ մարմինը: Ուրախութիւնից նա մի քիչ զլլեացրեց, թէպէտ

շատ լաւ գիտէր, որ այդպէս անելը այս րոպէին շատ վտանգաւոր էր:

— Արձակեցէ՛ք շուտով ոսներիս թուրը, — խանչեց խոճքորը:

Հնդու աքաղաղը շատ կրկամենար առանց յետ նայելու փախչել հեռու, հեռու տեղեր, բայց աղին և բարեկիղճ թռչնի պարտականութիւնը թոյլ չէր տալիս նորան թողնել իւր կաշկանդուած ընկերին: Նա այնպիսի աշխատութեամբ էր կտցահարում թուրը, որ զզգողւած թուրի կտորները դէս ու դէն էին թռչկոտում: Մի քանի րոպէից խոճքորը թռաւ սայլից գետին: Նա արդէն ազատ էր:

— Դէ՛հ, արի՛ փախչենք, — խնդութեամբ խանչեց խոճքորը և սկսաւ վաղէվազ փախչել:

Յայտնի է, որ խողերը հարկաւոր ժամանակը շատ արագ են վազում: Հնդու աքաղաղն թւեւոր կտրած էին, այդ պատճառով էլ նա չէր կարողանում թռչել բացի դորանից առ հասարակ ընտանի հնդու հաւերը լաւ թռչելու շնորհք չունին: Բայց կրկին նա ուսուստելով վազում էր և համարեա յետ չէր

մնում խոճքորից: Սա լաւ ծանօթ լինելով շքր-
ջակայքին, շուռ տուեց դէպի խճուղին, որ
տանում էր դէպի ցանկալի անտառը: Բա-
րեբաղդաբար մեր փախստականները յաջող
ու առանց փորձանքի տեղ հասան: Թէպէտ
անտառը շուկայից մի երկու վերատ էր հե-
ռու, բայց նոքա վաղելու սովոր չլինելուց բա-
ւականին յոգնել էին, ուստի ուրախութեամբ
երկունսն էր պարկեցին դալար արօտի վերայ,
սաղարթախիտ կակղենու ստուերի տակ:

— Բոլորովին անպէտք ծառ է, — մրթըր-
թաց խոճքորը, — ինչքան էլ մեծանում է,
կրկին կաղին չէ տալիս:

Խոճքորի աչքում ծառերը գնահատելու
համար բնականաբար կաղինները լաւ չափս
կարող են լինել:

— Ինչի՞ս է պէտք կաղին: Նա չեմ ու-
տում, — տխուր ընդհատեց հնդու աքաղաղը:

— Ձեր կողմից դա խելօք բան չէ, — պա-
տասխանեց խոճքորը: — Բայց մենք երկուսս
էլ ապերախտ արարածներ պիտի լինինք, որ
խտրոյն ուտելու վերայ մտածենք: Պէտք է ու-
րախ լինինք, որ ազատուեցանք անխուսա-
փելի վտանգից:

— Պաւք համոզում՞ եք, որ մեզ այլ ևս
վտանգ չէ սպառնում:

— Պոնէ առ ժամանակ, — պատասխանեց
մեր փիլիսոփայ խոզը: — Բանի մեզ չեն դտել,
մեզ համար անտառում դեռ զատիկ է: Եթէ
դուք չէք սիրում կաղին — կարող էք որոնել
ձեզ համար սերմեր, պտուղներ կամ ուրիշ
ուտելիքէն: Հաւանական է, որ այստեղ մի բան
կը գտնուի:

Խոճքորը չէր դժուարանում փիլիսոփա-
թութիւններ անել, որովհետեւ արօտի վերայ
պարկած նա զգում էր, որ մօտեւքում՝ մամուռի
մէջ, շատ լաւ գետնախնձոր կայ:

— Այրբէք ես չէի կարծում, որ երբ և իցէ
կարօտ կըլինիմ օրական կերակրիս, — ամի քա-
շելով ասաց հնդու աքաղաղը:

— Ս'իթէ դուք երազում էիք, որ ձեզ 'ի
զուր տեղը կրկերակրեն: Ո՛չ դուք այնպիսի-
ների ձեռքը չէք ընկել: Ճշմարիտ է, մարդիկ
ձեզ կերակրում են, բայց կերակրում են միայն
մըրթելու համար: Իսկ այստեղ դուք ոչինչ
կարօտութիւն չպիտի ունենաք կերակրի: Օրի-
նակ առէք ինձանից — որոնեցէք և անուշ

արէք, — աւելացրից խոճքորը, ախորժակով լափելով անուշահամ դեմնախնձորներ:

— Սովը, — ինչպէս ասում են, — երկապրի սուր է. ուստի մեր հնդու աքաղաղը դէս ու դէն ընկաւ կուտ ճարելու, որպէս զի սովից չսատկի: Անտանի հնդու հաւերը հարկաւորութիւն չունին իրանց համար կուտ ճարելու: Նոցա ամենայն օր կերակրում են, և մեր վէպկի հերոսը մանկութիւնից արդէն հաստատ համոզուած էր, որ Նախախնամութիւնն է սկզբից այդպէս սահմանել: Սակայն կամաց-կամաց նորանում արծարծվում էին բնական պահանջները, որ, անկասկած, նա ժառանգել էր իւր պապերից, որոնք երկուերեք դար սորանից առաջ վայրենի դրութեան մէջ ապրում էին Միստուրիի արիւնքում կամ Արկանզասի կուտական անտառներում: Խրախուսուած ընկերի օրինակից, նա սկսաւ ուշադրութեամբ նայել ու քրքրել թրփերը և գտաւ մի քանի ելակ ու մորի: Հինդու աքաղաղը փորը մի քիչ նիւթ քցելուց յետոյ բռնեց մի մեծ ձգուռ ու մի փոքրիկ գորտ և ախորժակով կերաւ:

— Այս չէի կարծում, որ մեր չորս կողմը այսքան շատ բան կայ ուտելու, — ասաց նա կտուցը քերելով:

— Ուտելու բաւականին բան կըլնէր, — դժգոհ պատասխանեց խոճքորը, — բայց ցաւալին այն է, որ մարդ ամեն բան ինքն է յափշտակել: Ձեզ՝ հնդու հաւերիդ էլ — որ բնիկ ամերիկացի էք — կրկին մարդն է գտել և բերել այստեղ ուտելու համար: Բայց դուրա մասին դեռ մենք ժամանակ կ'ունենանք խօսելու. իսկ այժմ աշխատենք ծանօթանալ այստեղի բնիկների հետ: Աւ ահա այստեղ է գալիս մի շատ սիրուն փայտորեկ: Բարի՛ լոյս, տիկին Տետրաօ Տետրիքս:

— Միթէ նորա անունը այդպէս է, — հարցրեց հնդու աքաղաղը:

— Այս նորա լատիներէն անունն է: Ձեզ էլ լատիներէն ասում են Մէլագրիա Գալլոպալօ, և շատ հաւանական է, որ դուք մինչև օրս այդ չգիտէիք, — պատասխանեց հեգնօրէն խոճքորը:

— Հնդու աքաղաղը մտածմունքի մէջ

ընկաւ: Նորան շատ դուր եկաւ իւր լատիններէն անունը:

— Ինչպէ՞ս էք, լաւ էք ապրում այստեղի անտառում, Տեորաս Տեորիքս, — այսպէս սկսաւ խոճքորը Հարց ու փորձ անել փայտամորեկին:

Սա էլ ան քաշելով պատասխանեց, թէ անտառը ինքն ըստ ինքեան վատ չէ և դաշտումն էլ օլը երկու անգամ հունդ են ցանում թռչունների համար: Այն է միայն այն, որ որսորդները և նոցա շները ժամանակ-ժամանակ խանդարում են մեր վայելելութիւնները: Ի՞նչ երջանկութիւն կարող են ունենալ նոքա, որոնց զլիւին կախած է որսկանի պաշտակը:

— Համարեա թէ համարձակ կարելի է ասել, որ մնավաճառի սուր դանակը ինձ է ըսպատում, — պատասխանեց խոճքորը: — Ի՞հ, հաստ ու բախակ մի դին է, ուստի ես աշխատում եմ, որքան կարելի է, լաւ ժամանակ անց կացնել: Ղուբ, կարծեմ, բարեհաճեցիք յայտնել մեզ, որ այստեղ թռչունների համար հունդ են ցանում: Ի՞նչ միթէ դժ-

բախտաբար անտառապետի պահակը մօտ է դռնվում:

Փայտմորեկը պատասխանեց, թէ անտառապետի պահակը ամենաշատը կէս վերստ հեռաւորութեան վերայ է:

Ուրեմն սա որսորդների սիրած տեղն է, — հարցրեց խոճքորը:

Փայտմորեկը դառնազին հառաչանքով պատասխանեց և հաստատեց նորա խօսքը: Յետոյ մտածմունքի մէջ ընկնելով, գլուխը ցած ձգեց և անտառի մէջ թաղնուեցաւ:

— Իսկ ես կարծում էի, թէ եկել ենք մի մեծ անտառ, — խղճարով շարունակեց խոճքորը: — Այ, մեզ մօտ է եկել ձկնկուղ: Ինչպէ՞ս էք, պարոն Ալեք:

Ձկնկուղը աշխարհիս բոլոր արարածներից ամենաերկչոտն է. ամաչելով այս բարեից, նա աշխատում էր շուտով հեռանալ նոցանից:

— Ինչո՞ւ համար էք դուք նոցա պղպիսի մեծ մեծ անուկներ տալիս, — հարցրեց հրեղու աքաղաղը:

— Նոցա այդ շատ դուր է դալիս. ես էլ հօ գորանից վնաս չունիմ, — չոր չոր պատաս-

խան տուաւ ընկերն և փոքր ինչ սպասելուց յետոյ շարունակեց. — Մարդիկ դեռ չեն բաւականանում այդպիսի շողջորթութիւններով: Իայց ես տեսնում եմ, որ վայրենի աղանին մեզ պատուել է իւր այցելութեամբ: Իարե՛ւ եկաք, մեծապատիւ Տուրտուր Աուրիտուս: Մենք իջել ենք ձեր կանաչազարդ անտառը հանգստութիւն առնելու: Վարժես, դրախտ ընի: Միայն այս է հարցը. արդեօք ապահով էք դուք այստեղ:

— Միթէ ապահովութեան մասին կարո՞ղ է խօսել նա, որին առաւօտեանից մինչև երեկոյ հալածում են հրացաններ, հրացաններ և հրաքաններ, — մեչեց աղանին՝ նստելով մորենու ոստի վերայ:

— Իայց ես կարծումեմ, որ այստեղ այժմ արգելուած է հրացանով որս անելը, — նկատեց խոճքորը:

— Այդ մեզ չէ վերաբերում. մեզ որսում են և՛ հրացաններով, և՛ զանազան թակարդներով. մի խօսքով, մեզ հետ ամենաանողորբ կերպով են պատերազմում, ինչպէս մի թշնամու կամ չարագործի հետ: Իրաւ է, մենք ու-

տում ենք հունդեր, հաւաքում ենք սերմեր ու փոքրիկ խխունջներ, բայց, կարծեմ, դորանով ոչինչ վնաս չենք տալիս այդ անխիղճ մարդկանց. իսկ նոքա, ամեն մի յարմար կամ անյարմար դիպուածում, մեզ միշտ սպանում են: Ես մինչև անգամ լսել եմ, որ արտասահմանում, Անգլիայում ու Ֆրանսիայում, մերոնց երամներով են բռնում, պոչերը փետում և մի քանի տասնեակ միասին՝ նստեցնում նեղ ու խեղդով զամբիւղե մէջ: Յետոյ հաւաքվում են որսորդները և հրացան արձակելով՝ դուրս թռչող աղանու վերայ՝ զուարճանում են: Ճշմարիտն ասեմ, ինձ անհաւատալի է թուում, որ մարդիկ կարող են զուարճանալ սպանութիւնով:

— Ի դուր էք աշխատում չհաւատալ, — պատասխանեց խոճքորը՝ դժգոհ դունչը վեր ցցելով: — Ես արժանահաւատ աղբիւրներից դիտեմ, որ մեծամեծները սիրում են այդպիսի «վի» զուարճութիւններ, մինչև անգամ մրցանակ են տալիս ամենահմուտ սպանողին: Գիտե՞ք, նոքա անվայել են համարում այնպէս, զուարճանալ, ինչպէս դիւղացի տղայքն

են անում, սոքա մեզ ճարպ են քսում, յետոյ ընկնում են մեր յետևից և աշխատում են բռնել մեր պոչից: Ինչպէս էք կարծում, մեծարդոյ Տուրտուր Աուրիտուս, կոյ արդեօք աշխարհումս մարդուց անխիղճ, բարբարոս մի արարած:

— Սարծեմ, հազիւ թէ մէկը գտնուի, — պատասխանեց աղանին: — Այս էլ այստեղ միայնակեցի պէս ապրում եմ մի կակղիի դագաթին և բոլորովին երջանիկ կրլինէի, եթէ կարողանայի մի երկու անգամ՝ առանց կեանքս վտանգի ենթարկելու, ցած թռչել ուտել-խմելու համար:

Այդ միջոցին նոցա առաջ դուրս եկաւ մի լաւ կաքաւ իւր բաւականին մեծացած ձագուկների՝ տղաների ու աղջկաների հետ: Այս չքնաղ տիկինը շատ հիանալի կրլինէր, եթէ միայն նորա ջղերը սաստիկ գրգռուած չլինէին:

Որպէս նախատես տանտիկին նա ողջունեց հիւրերին, և խնդրեց, որ ուշագրութիւն չդարձնեն իւր փոքր ինչ տարօրինակ ձևերի վերայ:

Խոճքորը բարեկեց նորան որպէս տիկին Ստերնացիներիային:

— Պիտէք, — ասաց կաքաւը, — մինչև յուլիսի 15-ը ես ողջ մարմնովս դողդողում եմ ամենաչնչին շոշիւնից անգամ և իւրաքանչիւր քարը ես շան տեղ եմ ընդունում: Սիրտս աւելի ցաւում է ձագուկներիս համար: Ինչ կրլինի նոցա վիճակը, երբ այս հովիտում արձձի գընդակները կարկտի պէս են թափվում: Այս միայն տեսնում եմ, ինչպէս անգութ որսորդը վէրքեր տալով նոցա՝ մէկի ոտներն է կտրատում, միւսի թևերը և ապա հաւաքում է, լցնում իւր անիծեալ պայուսակը: Դեռ այս մարդիկը, որոնք իրանց քրիստոնեայ են անուանում, խօսում են զթութեան ու կարեկցութեան վերայ:

— Ոչ, տիրուհի, նոցա կողմից այդ միայն կեղծաւորութիւն է: Իմ կարծիքով աղուէնս առաւել լաւ է վարվում: Նա աւազակութիւն է անում ոչ թէ իւր զուարճութեան համար, այլ հանգամանքներից ստիպուած, մի և նոյն ժամանակ նա չէ քողարկում իւր գոր-

ծունէութիւնը քրիստոնէական գթութեան
գիմակով:

— Աղուէսի հետ դեռ կարելի է կառավար-
ուել, — տրտում պատասխանեց կաքաւը: —
Ի հարկէ, եթէ յարմար դէպք լինի, աղ-
ուէսն էլ մեզ ձեռքից բաց չի թողնիլ բայց
նա լաւ է համարում այստեղ բնտանի հա-
ւեր որսալ: Պոնէ նա կարող է վստահ լի-
նել, որ այնտեղ կուշտ կերակուր կրգտնէ:

Ապքաւը միջնի մի բոյն նկատեց, սկսաւ
քրքրել ու կանչել իւր ձագուկներին միջնի
ձուեր անուշ անելու:

— Ձեր բնակութեան տեղը շատ գեղեցիկ
է, — ասաց խոճքորը խօսակցութիւնը շարու-
նակելու նպատակով:

— Նա մանաւանդ գեղեցիկ են անտառա-
պետի ագարակի ուղիները, ինչտեղ բողկի
մարդեր կան: Այնտեղ ձեմեղը և՛ օգտաւէտ է,
և՛ հաճելի, — ցաւելով պատասխանեց կաքաւը:
— Վատ չեն լինիլ և կողքի դաշտերը, երբ
ցորենը հասնի: Ափսոս որ այդ բոլորի մէջ
գտնվում է որսորդը իւր պայուսակով, հրա-
ցանով ու շնով, որպէս մի ահարկու թշնամի:

Հէնց որ բանի մէջ խառնվում է մարդը, մեր՝
թշուառ կաքաւներին բանը շատ վատանում
է, ցորենի առատ դաշտերումն անգամ:

Թափ տալով փետուկները, նա կանչեց
իւր ձագուկներին և տարաւ դէպի անտառի
պահակը:

Այրձ միջոցից յետոյ նոցա առջևից այն-
պէս սրընթաց վազեց մի նապաստակ, որ խոճ-
քորը չկարողացաւ նորա հետ խօսք քցել:

— Նապաստակի բանն էլ վատ է, համա-
մարեա այնքան էլ վատ է, որքան և իմը, —
մնչեց աղաւնին: — Թէպէտ այդ խեղճերը ի-
րանց այդքան համեստ ու խաղաղ են պա-
հում, կրկին ողջ տարին նոցա հալածում են
թէ՛ ձիաւոր և թէ՛ հետևակ որսորդները, հրա-
ցան են արձակում, շներ են բաց թողնում
նոցա վերայ...: Ի՛նչո՞ւ նապաստակը լաւ կեն-
դանի է: Խոստովանում եմ, ևս մեծ ուրա-
խութեամբ եմ նայում նորա վերայ, երբ ա-
րևածագին յետին թաթիկների վերայ նստած
նա մաքրում է և գեղեցկացնում իրան: Ան-
կասկած, շատ տարօրինակ կրլինէր, եթէ պա-

Հանջէին մարդկանց պէս կոպիտ արարածնութից զգալ ու հասկանալ այդպիսի մի բան:

— Իսկ դուք, տիրուհի, ի՞նչ կարծիք ունիք մարդկանց մասին, — հարցրեց խոճքորր չալ կովեց, որ մօտենում էր անտառը շոջապատող ցանկին:

— Իսկ է նոցա մասին չիօսէք էլ, — դժգոհ ու բարկացած բառանչեց կովը: — Նոքա մորթեցին իմ բոլոր անմեղ որդեկրանց, կարմբած երկաթով դաղեցին մորթիս, բաժանեցին ընկերներիցս, տարան շուկան և դորանից մի օր առաջ էլ չկթեցին, որպէս զի առաւել շատ ձեռք բերեն նզովեալ փողեց, որի համար նոքա միշտ պատրաստ են իրանց հողին ծախել: Յետոյ ծիծս ուռեց և սաստիկ ցաւից ես հազել էի կարողանում ոտներս փոխել: Վանի ես ջահիլ եմ, նոքա ինձ կերակրում են իրանց շահի համար, իսկ երբ մեծանամ, նոքա ինձ պիտի ծախեն մնալաճառին մորթելու համար:

— Յայտնի բան է, — խանչեց խոճքորր, հաստատելով կովի ասածները և մէջքը ծառի կեղևին քսելով: — Նեռ փոքր ժամանակս ես յաճախակի լսում էի բախում բաց պատու-

հանից, ինչպէս տիրոջս որդիքը բոլոր կենդանիների մասին կարգում էին իրանց դասադրքերում: Նշտեղ ես իմացայ մեր լատիներէն անունները և ուրիշ անպէտք բաներ, բայց մի և նոյն ժամանակ միջոց էլ ունեցայ խրատական բաներ իմանալու: Նս գիտեմ, որ մնալաճառը կացնի մի հարուածով ձեզ շշմեցնելու է, յետոյ գլորելու է և մորթի, խրելով սուր դանակը պարանոցիդ մէջ. կրկտրէ ձեր մէջքի ուղեղը հէնց այնտեղ, ինչտեղ նա միանում է գլխի ուղեղի հետ: Ձեր մնի մի մասը կ'ուտեն, մի մասն էլ կըմնայ ուրիշ բաների: Մարդիկ կրկարողանան օգուտ քաղել մինչև անգամ ձեր մորթուց, պողերից ու կձղակներից: Նյդ պատճառով էլ մանկական դասադրքերում ասած է, թէ կովը քուր կենդանիներից ամենաբարեկամն է: Ձեզ մնում է միայն խոնարհել ձեր գլուխը և շնորհակալ լինել:

Կովը պատասխանեց միայն խուլ բառանչելով:

— Տեսնում էք, բարեկամ, — շարունակեց խոճքորր, գիմելով հնդու աքաղաղին, — մարդս բոլոր կենդանիներին պէտքական է համարում

իւր անկուշտ փորի համար: Ինչպէս կարողաք կարծել, որ նորա համար դուք բացառութիւն էք կազմում:

— Չէ՞ որ ոչ ոք այսպիսի գեղեցիկ պոչ չունի, — պատասխանեց հնդու աքաղաղը:

Փոքր ինչ սիրտ առնելով՝ նա կրկին այն համոզմունքին եկաւ, թէ այսպիսի զարմանալի պոչ ունեցող թռչունը կարող է լինել միայն ընդհանուր երկրպագութեան առարկան:

— Ի՞նչ էք այդքան հպարտանում ձեր պոչով, — բարկացած խանչեց խոճքորը, — ձեր պոչը սիրամարդի պոչի առաջ ոչինչ է: Ձեր անմիտ հպարտութեամբ դուք միայն ձեր տրգիտութիւնն էք ցոյց տալիս:

— Ուրեմն ձեր ասելով մարդիկ սիրամարդներ էլ են ուտում, — հարցրեց հնդու աքաղաղը:

— Ո՛չ կարծեմ, նոցա այժմ էլ չեն ուտում, — պարզ խոստովանեց մեր փիլիսոփայ-խողիկը, թէպէտ զգում էր, որ պարզ խօսելով հերքում է իւր ասածները: Ի՛նչո՞ւ և ոչ ոք, ով որ էլ լինէր մեր խոճքորի տեղը, չէր հետեւի նորա օրինակին:

— Հապա մարդիկ ինչո՞ւ համար են կիրակրում սիրամարդներին, — հարցրեց հնդու աքաղաղը:

— Նոցա հիանալի պոչի համար, — անկեղծ պատասխանեց խոճքորը:

— Հէնց այդ էր իմ ուզածը, — խրոխտ բացականչեց հնդու աքաղաղը, և պոչը շրջանաձև ծաւալելով՝ ղղղացրեց, որքան ոյժը պատում էր. «Ես Մէլէադրիս Պալլօպալօն եմ, ես Մէլէադրիս Պալլօպալօն եմ»:

Հնդու աքաղաղը, որ հինգ րոպէ առաջ միայն իմացաւ իւր այդ աղնիւ անունը, այնպէս սկսաւ հպարտանալ, ասես թէ այդ անունն էին տալիս նորան ամբողջ կեանքում: Այսպիսի դէպքեր պատահում են և մարդկանց հետ:

Հնդու աքաղաղը վիզը դուրս ցցեց, կախեց իւր կարմիր աղեքը, սկսաւ պտտուել, որպէս զի ամէն կողմից իրան լաւ տեսնէ, զուարճանայ, և այնպէս փքուեց, կարծես, թէ պոչը կարգոնից լինի շինած:

— Ես Մէլէադրիս Պալլօպալօն եմ, — զիլ ձայնով ճչաց և ուրախութիւնից սկսաւ գետինը փորել մազիլներով:

Յանկարծ օգուումի բան երևեցաւ և խուլ հարուածով հնդու աքաղաղին զիպաւ: Փայտի հարուածից մեր հնդու աքաղաղը շնչասպառ փռուեցաւ արօտի վերայ ճմռտուած ու խառնափնդոր փետուրներով: Մահուան ճրգնաժամին նա ողջ մարմնով ցնցվում էր ու թաւալում գետնի վերայ, սակայն դորան վերջ դրեց մի շուն, ատամներով բռնելով նորա կոկորդից:

— Այ՛, քեզ երջանկութիւն, — ասաց կովը իւր ընկերոջ, որ եկել էր անտառ, թէպէտ և խտիւր արգելել էին, յուսալով որ ուտելով մի բան կըզանէ: — Այս թռչնի համար պանդուկում անշուշտ մի լուբլի կըտան, մինչև անգամ, երևի, մի գաւաթ, օղի էլ կըբերեն հետ: — Յի՛ց — Ֆիդէլ, ցից: Անպիտան, ի՞նչ ես դորան զգողում, բացականչեց սպանողը, անգրթաբար ծիծաղելով ու խլելով շնից խեղճ Մէլէադդիս Պալլոպալոյին և ձգելով ուսից կախած մեծ պայուսակի մէջ:

Խոճքորը լսելով Ֆիդէլին, փախաւ-մտաւ թփերի մէջ և բարձր արօտների խորքում թաք կացաւ: Մեր փիլիսոփայի փզեղ ու

դորշ գոյնի շնորհիւ ամենամօտ տարածութիւնից անգամ կարելի էր նորան հասարակ փայտի կտորի տեղ ընդունել: Այդպէս նա աննկատելի մնաց:

— Այս գիտէի, որ այդ անիծեալ պոչը դուրս գլուխը կ'ուտէ, — տխուր խանչեց խոճքորը, նայելով որսորդի յետևից, որ տանում էր թշուառ հնդու աքաղաղին:

Այդ դէպքից յետոյ նա առանձին բաւականութեամբ էր նայում իւր զժգոյն ու գորշ պոչի վերայ, որ անտառում կարելի էր չոր ճիւղի տեղ ընդունել:

Ես մի բան միայն պիտի աւելացնեմ, որ այդ խորհրդաւոր անտառի տիրուհին, մի մատաղահաս, սիրուն աղջիկ, գալիս է սունկ հաւաքելու: Սկզբում խոճքորը նորանից թաք է կենում արօտի մէջ, բայց յետոյ աղջկայ ապշեցուցիչ դէմքը այնքան զրաւում է նորան, որ նա, հաւատ ընծայելով, ոչ միայն դուրս է գալիս իւր ապաստանից, այլ և ցոյց է տալիս նորան գեղեցիկ գետնախնձորների տեղը: Վերա փոխարէն աղջիկը տալիս է նո-

րան խնձոր, առնում է հետը, տանում տուն
 և տեղաւորում առանձին դոմում, ինչտեղ նո-
 րան մեծ յարգանքով են պահում, և ոչ ու-
 ըիշ խողերի պէս: Այնու ամենայնիւ նա միշտ
 ցաւակցութեամբ էր յիշում խեղճ հնդու ա-
 քաղաղի թշուռ վիճակը և հաստատ վճռեց
 ապագայում այլ ևս չասել հնդու հաւերին,
 որ ուսումնականները նոցա Meleagris Gallo-
 pavo են անուանում:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0249848

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0249847

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0249846

